

következett be. Bloss-Jáni Melinda egy családi filmarchívumot mutat be, amely gyűjteményben az első saját készítésű privát felvételek 1989-ben készültek. A szerző antropológiai vetületű kérdései: hogyan írható le az a kommunikáció, ami a privát filmkészítés által valósul meg; kik alkotják a filmkészítő közösséget, és milyen szerepmegosztással; mi az, amit „le kell” filmezni; milyen elvárásai vannak a tartalommal és megformáltsággal szemben; mi történik a felvételekkel azok elkészülte után; egyáltalán privát filmnek nevezhető még a hétköznapi filmkészítés eredménye?

A konferencia lengyelországi résztvevője kutatási témájával is távolabbra emeli tekintetünket: Portugália két emigráns csoportja, a brazil és az angolai bevándorlók felé. Anna Kubisztal időben

is tesz egy lépést a 21. század irányába, a 2000-es évek elején gyűjtött élettörténetek alapján bevándorló típusokat próbál elkülöníteni, figyelembe véve az emigrációval kapcsolatos indítékaikat és életmódjukat Portugáliában.

A 2010-es konferencia előzményét képezik azok a kutatások, amelyeket a BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék tanárai és diákjai végeztek a KJNT támogatásával az elmúlt évtizedekben, és amelyek közül több megjelent már önálló kötetben. A 2006-ban szervezett, hasonló tematikájú konferencia anyagából is jelent meg tanulmánykötet (Jakab Albert Zsolt – Keszeg Anna – Keszeg Vilmos (szerk.): *Emberék, életpályák, élettörténetek*. Kolozsvár, 2007).

Zsigmond Júlia

A közjót szolgáló másság reprezentációja

Bokor Zsuzsa: Testtörténetek. A nemzet és a nemi betegségek medikalizálása a két világháború közötti Kolozsváron. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kvár 2013. 255 old.

A *Testtörténetek* című könyv szerzője érzékeny téma, a nemi betegségek társadalmi problémájának elemzésére vállalkozik a két világháború közötti kolozsvári társadalom viszonylatában. Az elemzést nem klasszikus megközelítéssel és módszertannal teszi: élettörténeteket rekonstruál orvosi felmérésekből, és ezeket az adatfelvételeket újraértelmezi. Orvosi statisztikák által jeleníti meg azt a társadalmi csoportot, amely a korabeli közzelfogás szerint a legnagyobb veszélyt jelentette a közegészségre nézve.

Bokor Zsuzsa Kolozsvárra szűkített kutatásának első részében választ ad arra a kérdésre is, hogy a prostitúció hogyan válik szabályozási és egészségügyi problémájából a nemzet egészét érintő problémává, leírja, ahogyan ez a változás beágyazódik az eugenikus diskurzusba, illetve azt is, ahogyan a két diskurzus találkozik. Áttekinti azt a folyamatot, amikor a személyes jelenség nyilvános nemzetpolitikai szintre emelkedik. Folytatásként ismerteti a prostitúció behatárolását, nevesítését, reformiasítását.

Itt beszélhetünk az antropológiában oly gyakran emlegetett *más*-ság reprezentációjáról is. Az eugenika által létrejött mi-ők megkülönböztetés lép érvénybe. A különbségek kiéleződnek, a nemek közti különbségek lesznek azok, amik számítanak, hiszen mindez végül egyenlőtlenséggé formálódik át. Bokor Zsuzsa szövegében megtalálható a *tisztességtelen másság* képzete, mely alatt az a közösségi tudás öltött formát, miszerint a kirívó viseletű személyeket gyanúsaknak találták. A másság már a „lányok” származásában is visszaköszönt: a vidékről származó szolgálók, cselédek a kulturális idegenség jegyeit is magukon hordozták. A „tisztességes nő” képének megőrzéséért az otthonról hozott erős normarendszerben kellett maradniuk, falusi viseletükben, egyszerűen kellett megjeleníteniük. Az átjárás a társadalmi rétegek között szinte lehetetlen volt a nők számára megbélyegzés nélkül. A hatalom eloszlása, nem, etnikum, társadalmi státus függvényében történik. A megkülönböztetésre szolgáló kulturális jellemzők, a normalitástól való eltérést, a

Tatai Orsolya (1986) – doktorandus, BBTE, Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár; muzeológus, Maros Megyei Múzeum torsoka@gmail.com

domináns kultúrával szembeni másságot hangsúlyozzák. A megkülönböztetés jegyeit a kontrollt gyakorló közösség határozza meg, és bélyegzi meg vele a marginalizáltakat.

A nemzettest Bokor Zsuzsa szerint a nem és a nemzet kapcsolódási pontján születik meg. A kötetben külön alfejezet tárgyalja ezt az összefüggést. A világháború utáni erdélyi román diskurzusból a nők a nemzet egészséges testéért és szintén egészséges utódok biztosításáért „felelősek”. A kötet által betekintést nyerhetünk a nemzetpolitika azon síkjára is, melyen a „nemes nemzet” egészségének megőrzése volt a cél. A kötet a prostituált fogalmának akkori hivatalos átértelmezését, valamint a nemi betegségek miatt felerősödött nemzetfélő diskurzust és a „fajnevesítés” diskurzusát is bemutatja.

A szerző nagyon óvatosan bánik a *gender study*-s kérdéseivel, annak elfogadásával, hitelességének megkérdőjelezésével, illetve a feminizmus irányzatával. Nem kívánja megvívni a nemek közötti harcot, kihangsúlyozza, hogy azon szerzők munkáját tekinti irányadónak, akik elutasítják a férfi-nő kettős ellentétének merev és változatlan jellegét.

A szociális kontroll a társadalomtudományban központi fogalom. Az orvostudomány szociális kontroll jellege az amerikai szociológus, Talcott Parsons által konceptualizált, a betegséget devianciaként írta

le, az orvostant és a beteg szerepet (the sick role) pedig mint a szociális kontroll mechanizmusát. Bokor Zsuzsa a *beteg másik* reprezentációját írja le. A reglementációs eljárásokkal, elkülönítéssel, kórházi kezeléssel megvédik a férfi „nemzetet” a fertőzés veszélyétől.

A kötet tárgyát képezi a nemi betegségek ápolására szakosodott női kórház megalapításának története is. Ez a kórház szállást is jelentett sok nő számára, akiknek kötelező módon fel kellett hagyniuk „életsílusukkal”. A kezelésért cserében varrodában dolgoztak, azaz társadalmilag elismert „női munkát” kellett végezniük. Ebben az intézményben dolgoztak Dominic Stanca (igazgató) és Bálint Zoltán orvosok is. Az általuk gyűjtött és feldolgozott anyag képezi Bokor Zsuzsa könyvének fő forrásbázisát.

A kötet címében is szereplő „medikalizáció” társadalmi kontextusban valósult meg. A társadalomkutatók leírták, hogy a medikalizáció terjedését elősegítette a vallásosság csökkenése (szekularizáció), továbbá a gyógyítás hatékonysága maga is növelte az orvosi szakma presztízsét. A könyv ebben az összefüggésben az orvosi tudományosság 20. századi térnyerésének folyamatát is bemutatja.

Tatai Orsolya

Egyetemes és/vagy partikuláris?

Balázs Lajos: Rituális szimbólumok a székely-magyar jelképkultúra világából. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda 2012. 415 old.

Balázs Lajos jelen kötete, amint az alcím is utal rá, a székely-magyar kultúrában fellelhető rituális szimbólumok vizsgálatát tűzi ki célul. Keresi azokat az irányokat, amelyek a partikularitásokon túlmutatva bekapcsolják ezt a kultúrát az egyetemes kultúra áramába. „Meglátásaimmal, értelmezéseimmel kívánok túllépni ama néprajzkutatói szemléleten, amely elsődlegesen a kultúra közvetlenül érzékelhető aspektusait ragadja meg. Kutatói

hitvallásom valamennyi termése nem más, mint elmondani, megörökíteni valami lényegeset az emberről, a székely-magyar lélek azon részéről, ami az emberiség történelem előtti része volt” – vallja a szerző (16.).

A kötet válogatás négy évtizednyi kutatómunka itthon és Magyarországon megjelent tanulmányaiból. A szerző saját ítélete szerint a kötet anyaga lezáratlan és kísérletjellegű, hiszen ez a tudás

Székely Melinda (1977) – doktorandus, BBTE, Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Szamosújvár, szekelymelinda@yahoo.com